

Ympäristöministeriö

IOK/3419/2026

4.5.2026

Viite: VN/36213/2025

Asia: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yhdyskuntarakentamislainsäädännön muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Ihmisoikeuskeskus on antanut alla oleva lausunnon lausuntopalvelu.fi -palvelussa 4.5.2026.

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Ihmisoikeuskeskus kiittää ympäristöministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi yhdyskuntarakentamislainsäädännön muuttamisesta sekä siihen liittyvistä eräistä laeista.

Ihmisoikeuskeskus keskittyy lausunnossaan arvioimaan esitysluonnosta erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Yleistä

Ihmisoikeuskeskus pitää esitysluonnosta tärkeänä askeleena vammaisten henkilöiden oikeuksien nykyistä paremmalle toteutumiselle. Vammaisyleissopimusta valvova vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea) on tuoreissa Suomelle antamissaan suosituksissa arvostellut muun muassa sitä, ettei esteettömyyssäätelyimme kata riittävällä tavalla rakennettua ympäristöä, mukaan lukien yleiset alueet ja liikkumisympäristöt.

Yhdyskuntarakentamislain valmistelun tarkoituksena on uudistaa säädökset, jotka koskevat muun muassa kuntien katujen ja muiden yleisten alueiden suunnittelua, rakentamista ja kunnossapitoa. Tällä pystytään parhaimmillaan edistämään merkittävällä tavalla vammaisten henkilöiden oikeutta esteettömään ja saavutettavaan yhteiskuntaan. Ihmisoikeuskeskus pitää myönteisenä, että esitysluonnoksessa tunnustetaan varsin ansiokkaasti YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artiklan Suomelle asettamat esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät velvoitteet.

Esityksen perusteluissa tuodaan esiin, että esteettömyys ja saavutettavuus on edellytys vammaisten henkilöiden yhdenvertaiselle osallisuudelle yhteiskunnassa. Samalla tunnustetaan, että Suomessa ei ole aiemmin ollut yleisiä alueita koskevaa

nimenomaista esteettömyyssäntelyä ja että nykytila on johtanut esteettömyyden sattumanvaraiseen toteutumiseen, usein vasta jälkikäteisten oikeussuojakeinojen kautta.

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan esitysluonnoksen keskeinen vammaisoikeudellinen kysymys on, muuttuuko vammaisten henkilöiden oikeus esteettömään ja saavutettavaan elinympäristöön tosiasiallisesti turvatuksi oikeudeksi vai jääkö se edelleen tavoitteeksi, jonka toteutuminen riippuu kunnista, resursseista ja jälkikäteisestä oikeussuojasta.

Suunnittelu ja kunnossapito

Ihmisoikeuskeskus pitää esteettömyyden nostamista yleisten alueiden suunnittelun lähtökohdaksi tärkeänä. Se tukee YK:n vammaissopimuksen velvoitetta ja vahvistaa esteettömyyttä osana kestävää ja kaikille toimivaa elinympäristöä. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että rakennetun ympäristön esteettömyys ei näydy erillisenä erityiskysymyksenä, vaan yhtenä keskeisenä laatutekijänä yleisten alueiden kokonaisvaltaisessa suunnittelussa.

Esitysluonnoksen mukaan yleisten alueiden suunnitelmaan ja sitä koskevaan selostukseen on kirjattava, miten esteettömyyttä ja käytettävyyttä toteutetaan ja miten ne otetaan huomioon. Lisäksi myös korjaustilanteissa on selvitettävä, miten esteettömyyttä ja käytettävyyttä voidaan parantaa. Ihmisoikeuskeskus pitää näitä velvoitteita esteettömyyttä edistävinä. Ne vahvistavat esteettömyyden ennakkollista ja suunnitelmallista huomioon ottamista ja ovat linjassa vammaisyleissopimuksen 9 artiklan kanssa, jonka mukaan esteettömyyden tulee olla ennakoivaa ja järjestelmällistä, ei jälkikäteisesti korjaavaa.

Esitysluonnoksessa esteettömyys kytketään myös kunnossapitoon. Kunnille tulee velvollisuus laatia kunnossapitosuunnitelma, joka koskee myös tontinomistajan vastuulla olevaa yleisen alueen kunnossapitoa. Lisäksi kunnalle tulee selvitysvelvollisuus tilanteissa, joissa yleisellä alueella havaitaan esteettömyyteen tai käytettävyyteen liittyvä puute. Ihmisoikeuskeskus pitää näitä velvoitteita tarpeellisina. Esteettömyys ei ole kertaluonteinen rakentamisvaiheen kysymys, vaan se edellyttää kunnossapitoa ja seurantaa, erityisesti talvikunnossapidon, kaivutöiden, tilapäisten järjestelyjen ja lumivallien osalta.

Ihmisoikeuskeskus pitää esitysluonnoksen heikkoutena sitä, että kunnossapidon vähimmäistaso ja puutteiden korjaamiseen liittyvät määräajat jäävät avoimeksi. Kunnalle säädetään selvitysvelvollisuus esteettömyyspuutteista, mutta esityksessä ei määritellä, missä ajassa puutteet on arvioitava tai korjattava, eikä sitä, miten toistuviin esteettömyysongelmiin puututaan. Ihmisoikeuskeskus katsoo, että kunnossapitoa koskeviin säännöksiin olisi perusteltua kirjata velvollisuus arvioida ja tarvittaessa korjata ilmoitetut esteettömyyspuutteet kohtuullisessa määräajassa sekä velvollisuus määritellä kunnossapitosuunnitelmassa esteettömyyden turvaamiseen liittyvät konkreettiset toimenpiteet ja tavoiteajat.

Vähimmäisvaatimuksista

Ihmisoikeuskeskus kiinnittää ympäristöministeriön huomion siihen, että vammaisyleissopimus edellyttää esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä vähimmäisstandardeja (artikla 9 kohta 2a). Esitysluonnoksessa ei esitetä säädettäväksi yleisten alueiden esteettömyyttä koskevia vähimmäisvaatimuksia, kuten liuska- ja kaltevuusrajoja, kontrasteja, opasteiden vaatimuksia, talvikunnossapidon aikarajoja tai katutöiden aikaisia turvallisia kulkureittejä.

Tiedostamme esitysluonnoksen perustelut sille, että vähimmäisstandardeista ei säädetä: yleisten alueiden moninaisuus (käyttö ja olosuhteet vaihtelevat), suunnittelujärjestelmä keskeisenä ohjauskeinona (velvoite kirjata esteettömyyden toteuttaminen suunnitelmiin, selostus- ja arviointivelvollisuus, julkisuus ja vuorovaikutus) ja yleisten alueiden erilaisuus verrattuna rakennuksiin (rakennuksissa tekninen esteettömyyssääntely perusteltua). Nämä perustelut ovat sinänsä ymmärrettäviä, mutta ne eivät Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan sulje pois sitä, että esteettömyyden vähimmäisvaatimuksista säädettäisiin joustavasti valtioneuvoston asetuksella.

Esitysluonnoksessa nojataan siihen, että esteettömyyttä täsmennetään viranomaisohjeilla, alan suosituksilla, suunnittelu- ja kunnossapitokäytännöillä. Ihmisoikeuskeskus pitää näiden heikkoutena sitä, että ne ovat ei-sitovia, eikä niiden noudattaminen ole oikeudellisesti valvottavissa samalla tavalla kuin asetuksen. Lisäksi esitysluonnoksessa nojaututaan siihen, että esteettömyyden sisältö määräytyy suunnitelmakohtaisesti, osana laajempaa kokonaisarviota (kunnossapito, ympäristöarvot, ilmasto ja kustannukset). Tämä merkitsee sitä, että esteettömyyden taso voi vaihdella kunnittain ja hankkeittain ilman selkää valtakunnallista vähimmäistasoa, mikä on ongelmallista yhdenvertaisuuden ja oikeusvarmuuden näkökulmasta.

Viime kädessä esityksessä nojaututaan siihen, että esteettömyyden puutteita voidaan arvioida jälkikäteen yhdenvertaisuuslain, hallintokanteluiden tai muiden oikeussuojakeinojen kautta. CRPD-komitea on kuitenkin johdonmukaisesti todennut, että yksilölliset valitusmekanismit, kohtuulliset mukautukset tai syrjintäkiellon jälkikäteinen soveltaminen eivät korvaa ennakkolista esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Esteettömyys ja saavutettavuus eivät ole asia, joka korjataan kanteluiden tai valitusten kautta vaan asia, joka ei saa alun perinkään estää vammaisten henkilöiden yhdenvertaista osallistumista.

Ihmisoikeuskeskus katsoo, että hallituksen esityksessä on tarve säätää asetuksenantovaltuutus yleisten alueiden esteettömyyttä koskevien vähimmäisvaatimusten antamiseksi. Esityksen sisältämää yleisluontoista asetuksenantovaltuutusta tulisi sanamuodoltaan tarkentaa siten, että se nimenomaisesti koskee esteettömyyteen liittyviä vähimmäisvaatimuksia. Asetuksenantovaltuutus mahdollistaa esteettömyyden täsmentämisen joustavasti ja yhdenmukaisesti ilman, että kaikki tekniset vaatimukset sidotaan lain tasolle. Asetuksen toimeenpanoa on seurattava ja arvioitava säännöllisesti osallistaen siihen vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä. Tiedostamme, että vähimmäisvaatimuksissa on sisäänrakennettuna riski, että niistä muotoutuu käytännössä ”maksimistandardi”, mutta esteettömyyden valtakunnallisten vähimmäistasojen puuttumisella on suora vaikutus vammaisten henkilöiden oikeuksien yhdenvertaiseen toteutumiseen.

Valitusoikeuden rajaaminen

Esitysluonnoksen mukaan yleisen alueen suunnitelmaa koskevan hyväksymispäätöksen valitusoikeus rajattaisiin vain suunnittelualueeseen rajautuvien kiinteistöjen omistajiin ja haltijoihin. Tämä merkitsee, että henkilö, joka käyttää aluetta, mutta ei omista siihen rajoittuvaa kiinteistöä, ei voisi valittaa suunnitelmasta, vaikka se käytännössä estäisi vammaisten henkilöiden liikkumisen alueella.

Ihmisoikeuskeskus pitää valitusoikeuden rajaamista ongelmallisena. Rajaus voi sulkea vammaisia henkilöitä pois tehokkaiden oikeussuojakeinojen piiristä

tilanteissa, joissa esteettömyyden ja saavutettavuuden puutteet vaikuttavat suoraan heidän arkeensa. Vammaisyleissopimuksen näkökulmasta oikeussuojan tulisi olla myös alueen käyttäjien ja heidän edustajiensa saatavilla, ei ainoastaan maanomistajilla.

Osallistaminen ja vammaisjärjestöjen rooli

Esitysluonnoksessa esteettömyyden toteutumista pyritään tukemaan sillä, että kaikki yleisiä alueita koskevat suunnitelmat on jatkossa asetettava julkisesti nähtävälle lukuun ottamatta vain hyvin vähäisiä ja vaikutuksiltaan rajallisia hankkeita. Oletuksena on, että käyttäjät, mukaan lukien vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt voivat tuoda esiin puutteita jo suunnitteluvaiheessa.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että esityksen perusteluihin kirjattaisiin selkeästi, mitä vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukainen osallistamisvelvoite tosiasiallisesti tarkoittaa. Perusteluissa tulisi olla maininta velvoitteesta kuulla vammaisjärjestöjä ja tarvittaessa myös vammaisneuvostoja esimerkiksi kunnossapitosuunnitelmia laadittaessa tai laajoissa yleisiä alueita koskevissa hankkeissa. Lisäksi tulisi korostaa sitä, että vammaisten henkilöiden ja heidän edustajiensa osallistumisen tulee olla systemaattista myös hanketta toimeenpantaessa ja seurannassa.

Lopuksi

Ihmisoikeuskeskus pitää yhdyskuntarakentamislain uudistamista merkittävänä mahdollisuutena vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta esteettömään ja saavutettavaan elinympäristöön ennakkollisesti ja järjestelmällisesti. Jotta esitys toteuttaisi täysimääräisesti YK:n vammaisyleissopimuksesta Suomelle seuraavat velvoitteet, Ihmisoikeuskeskus pitää kuitenkin välttämättömänä, että esteettömyyden oikeudellista sitovuutta vahvistetaan muun muassa säätämällä asetuksenantovaltuutus esteettömyyden vähimmäisvaatimuksista, täsmentämällä kunnossapitoa koskevia velvoitteita ja määräaikoja sekä turvaamalla vammaisten henkilöiden ja heidän edustajiensa tosiasiallinen osallistuminen ja oikeussuoja.

Esteettömyys ja saavutettavuus eivät ole harkinnanvaraisia tavoitteita, vaan perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvia edellytyksiä yhdenvertaiselle osallisuudelle yhteiskunnassa. Näiden periaatteiden selkeä ja velvoittava toteuttaminen lainsäädännössä on keskeistä vammaisten henkilöiden oikeuksien tehokkaan toteutumisen kannalta.

Jarna Petman
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Mikko Joronen
asiantuntija

Liitteet